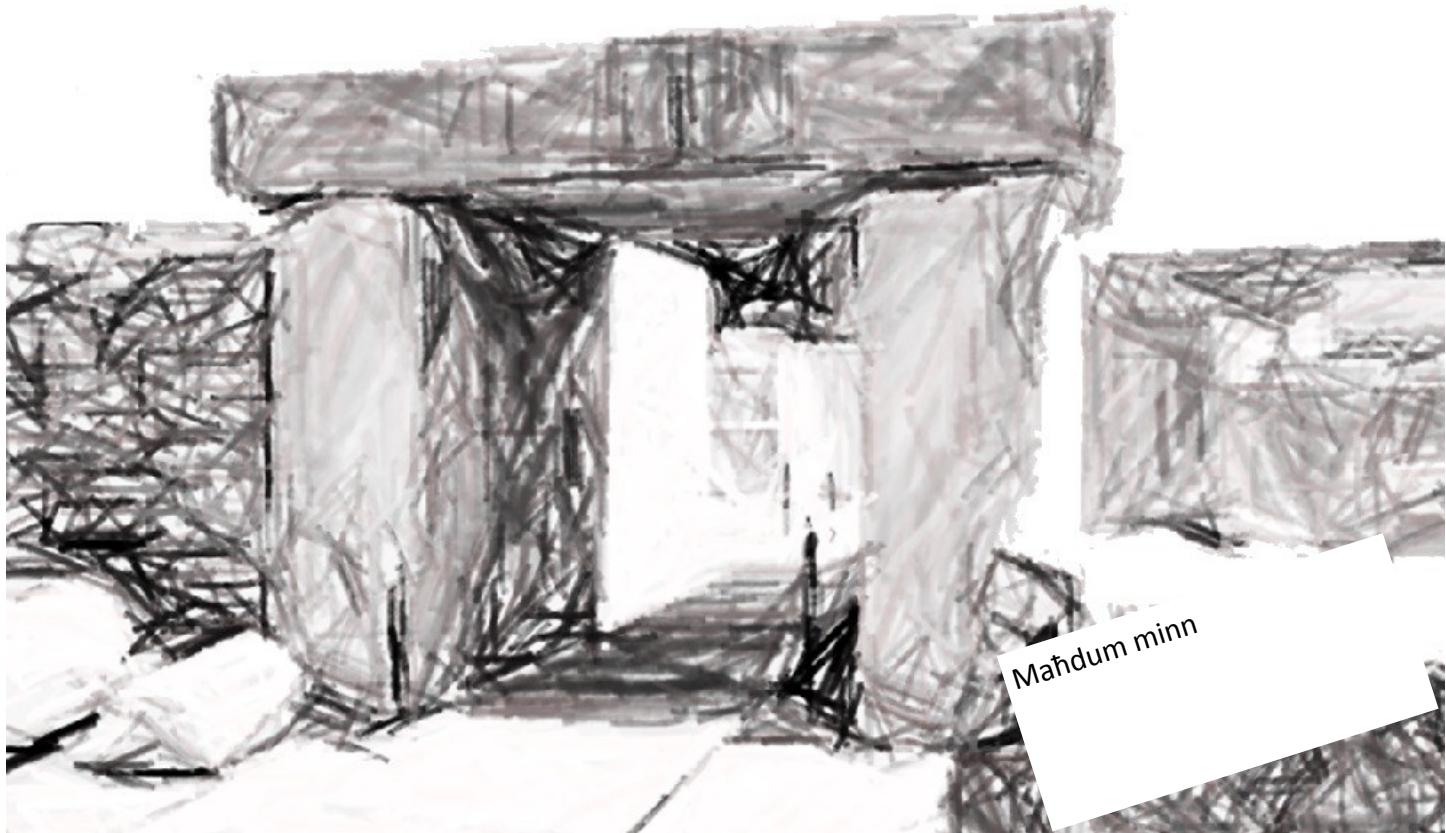

It-Tempji ta' Hal Tarxien

Ktieb ta' Hidma għas-Sitt Sena

Werrej

Merħba		paġna 2
L-Ewwel Taqsima:	Madwar it-Tempji ta' Hal Tarxien	paġna 3
It-Tieni Taqsima:	It-Tempji ta' Hal Tarxien	paġna 6
It-Tielet Taqsima:	Fitteż u mmarka!	paġna 13
Ir-Raba' Taqsima:	Informazzjoni utli	paġna 16

Merħba tfal! Jien jisimni Patrimonito!

Ismi ġej mil-lingwa Spanjola u jfisser gwardjan tal-patrimonju. Kif qed taraw, ismi jixbaħ kelma li nsibu fil-lingwa Maltija: **patrimonju**. Il-kelma patrimonju tfisser dawk it-teżori jew postijiet ta' importanza li aħna writna mingħand in-nies li kienu jgħixu qabilna. Jien il-maskot tal-programm edukattiv li jitmexxa mill-UNESCO.

Il-UNESCO hija għaqda li tiddikjara postijiet ta' importanza kbira bħala Siti tal-Wirt Dinji.

Illum ser inżuru t-Tempji ta' Hal Tarxien, li jinsab f'Hal Tarxien. Dawn huma eżempju ta' Wirt Dinji. Għandkom biex tħossukom kburin! Dan ifisser ukoll li tridu tieħdu ħsieb dawn it-tempji għax mhumiex tagħkom biss imma huma wirt ta' kulħadd!

Lesti għal din l-avventura fit-Tempji ta' Hal Tarxien?

Isem u Kunjom: _____

Klassi: _____

Skola: _____

Data: _____

L-Ewwel Parti: Madwar it-Tempji ta' Hal Tarxien

Il-fdalijiet tat-tempji huma xhieda čara tal-ħila li kellhom in-nies tal-Preistorja. Biex bnewhom dawn m'użawx makkinarju jew għodod avvanzati. It-tempji Maltin ma ġewx influwenzati minn ebda bini barra minn xtutna. Dawn it-tempji huma uniċi! Barra minn hekk huma fost l-eqdem binjet li ježistu fid-dinja. Ĝew mibnija kważi elf sena qabel il-Piramidi tal-Ēgittu!

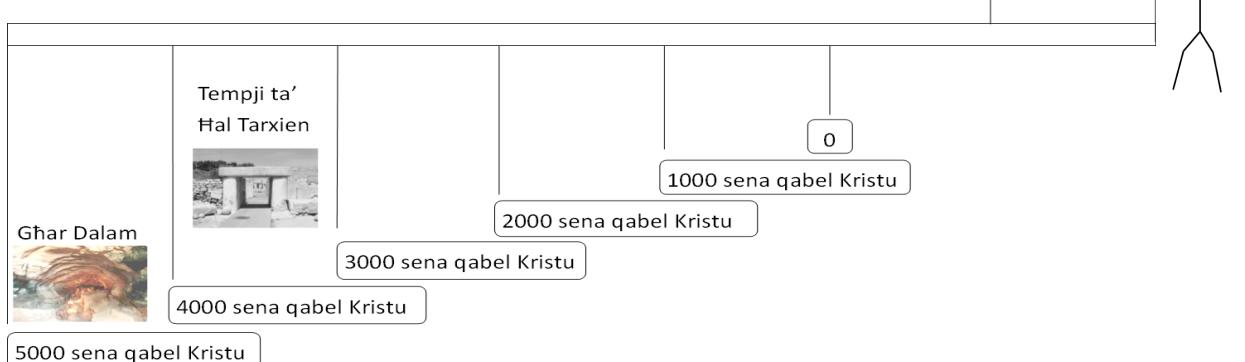
Sib it-tabella ‘**Rotta tal-Viżitaturi**’. Minn hawn jibda l-vjaġġ tiegħek fil-Preistorja.

1. Imxi mal-passaġġ fuq barra tat-tempji sa ma' ssib in-Numru 3. Hares madwarek u ikteb x'inhuma ż-żewġ binjet moderni li qed tara u għid x'inhu l-użu tagħhom illum.

2. **Immarka waħda.** Meta bdew jinbnew it-Tempji ta' Hal Tarxien ?

Hjiel: Fittex tabella li turi l-pjanta tat-tempji jew ir-riga taż-żmien li tinsab hawn taħt.

- 3,600 sena Qabel Kristu
- 1,000 sena Qabel Kristu
- 300 sena ilu

3. **Kompli.** Imxi san-Numru 4. Madwar mitt sena ilu ħadd ma kien jaf b'dawn it-tempji.

Dawn instabu għax il-bidwi li kien jaħdem l-art kien jolqot ġebel kbir bil-moħriet tiegħi. Dan ifisser li għal ħafna snin dawn it-tempji kienu mirduma taħt

---

4. **Immarka waħda.** L-iskavi ta' dawn it-tempji tħallew f'idejn arkeologu u tabib magħruf ħafna. **Hjiel: Fittex tabella fejn jidhru xi gazzetti antiki.**

Dan kien:

- Dun Karm Psaila
- Sir Temi Zammit
- Mary Meilak

5. **Immarka waħda.** Harsu lejn il-ħitan tat-tempji. X'kobor ta' ħitan u ta' ġebel! Dawn it-tempji nsejħulhom **megalitiċi** għaliex inbnew b'ġebel:

- kbir ħafna
- żgħir
- imdaqqas

6. Kif qed taraw dawn it-tempji ilhom mibnija għal ħafna żmien. Taħseb li kien faċli jew diffiċli għan-nies tal-Preistorja sabiex jibnu dawn it-tempji?

Għaliex taħseb hekk?

Meta bdew l-iskavi, instab li kien hemm erba' tempji li kollha nbnew fi żminijiet differenti. Hares lejn il-pjanta li qed turina l-erba' tempji ta' Hal Tarxien. Kull ċirku qed jurina tempju differenti.

7. Imxi mal-passaġġ sakemm issib il-ħajt li jidher f'dan ir-ritratt. Kif qed tara t-tempji għandhom żewġ ħitan, wieħed fuq barra u ieħor fuq ġewwa. Bejn dawn iż-żewġ ħitan kien jintela taħlita ta' ġebel u ħamrija.

Issa hares lejn it-tempju u fittex dan il-ġebel. Għaliex taħseb li dan l-ispażju ma kienx jitħalla vojt?

8. Ibqa miexi u hares lejn il-ħajt ta' barra tat-tempji. Ieqaf fil-post li qed jurina dan ir-ritratt.

Il-megaliti tpoġġew b'ċertu ordni; waħda wieqfa u oħra mimduda. Għaliex taħseb li tpoġġew b'dan il-mod?

9. Kompli miexi mal-passaġġ san-Numru 7 u ħares lejn il-kmamar tat-tempji. Dawn il-kmamar jissejħu '**apsidi**'. X'forma għandhom il-kmamar li qed tara quddiemek? **Immarka waħda.**

kwadri

ġejjin għat-tond

tawwalin

10. Ħares lejn il-pjanta ta' quddiemek. Dan huwa wieħed mill-akbar tempji li nstabu fil-gżejjer Maltin. Kemm-il apsida għandu dan it-tempju? **Immarka waħda.**

1

3

6

10

11. Imxi sakemm ssib in-Numru 10.

Hawn ssib l-eqdem fdalijiet
tat-Tempji ta' Hal Tarxien.

- Aġħmel sing taħt waħda.**

Id-daqs ta' dan il-ġebel huwa
(iżgħar / akbar / daqs) dak tat-
tempji l-oħra.

- Għaliex taħseb li dan it-tempju ġarrab aktar īxsarat mit-tempji l-oħra? **Hjiel: Fitteż fuq it-tabella Numru 10.**
-
-
-

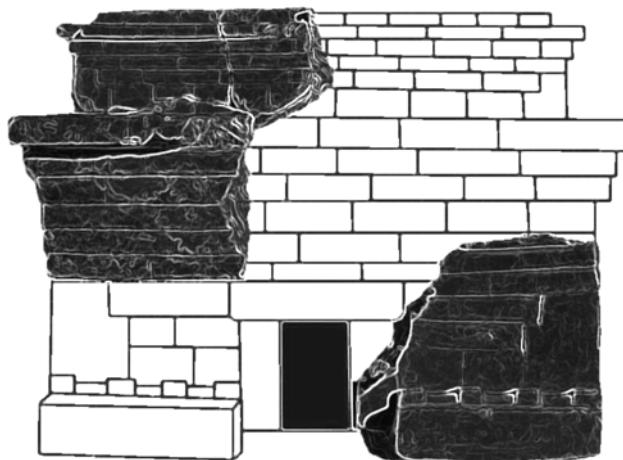
Issa imxi sakemm tasal quddiem il-faċċata prinċipali tat-tempji.

It-Tieni Taqsima: It-Tempji ta' Hal Tarxien

1. Qabel ma tibda timxi mal-passaġġ ħares lejn id-dahla principali tat-tempji. Kemm-il ġebla ntużaw biex inbniet din id-dahla? _____

2. Issa ħares lejn l-istampa li tidher fil-ġenb. Din qed turina mudell ta' kif kienet tidher il-faċċata tat-tempju. Issa qabbel il-mudell mal-faċċata tat-tempju li qed tara quddiemek.
- Ikteb xi ħaża li fil-faċċata għadha l-istess bħal fil-mudell.
-

- Ikteb xi ħaża li fil-faċċata hija differenti mill-mudell.
-

3. Għaddi minn taħt id-dahla principali u ieqaf meta tara l-fdalijiet ta' statwa kbira fuq in-naħha tal-lemin (li qed tidher lir-ritratt tal-ġenb). Dawn l-istatwi spiss isejħulhom 'allat nisa', iżda ħafna minnhom mhux ċar x'qed juru.

- **Immarka waħda.** Lil min qed turi din l-istatwa? raġel / mara / ma naħux.

Agħti raġuni għal din it-tweġiba tiegħek.

---

4. L-istatwa li qed tara quddiemek hija kopja tal-originali. L-istatwa originali tinsab fil-Mużew Nazzjonali tal-Arkeoloġija, il-Belt Valletta. Fil-ġenb għandek tara ritratt ta' din l-istatwa.

Ipprova pingi l-partijiet nieqsa ta' kif setgħet tidher din l-istatwa fil-Preistorja.

5. Fittex dan l-artal li qed tara fl-istampa.

- Kif inħuma magħrufa d-disinji li jidhru mnaqqxa fuq dan l-artal?
  - tikkek
  - spiralli
  - irrigati
- Fejn hemm imnaqqxa dawn id-disinji thaffret bħal moħba fejn instabu numru ta' oggetti.
- Semmi tnejn mill-oggetti li nstabu f'din il-moħba.

Hjiel: Fittex tabella qrib dan l-artal.

a) _____

b) _____

L-oġġetti li nstabu f'din il-moħba jagħtuna ħjiel tal-attivitajiet li setgħu kienu jsiru f'dawn it-tempji, fosthom diversi **ritwali**. Meta ngħidu l-kelma ritwal inkunu qed nirreferu għal numru ta' azzjonijiet li jseħħu dejjem fl-istess ordni. Dawn ir-ritwali jistgħu jkunu kemm religjużi kif ukoll ritwali oħrajn li m'għandhomx skop religjuż.

6. Semmi xi ritwal li nagħmlu:

- fil-ħajja ta' kuljum, eżempju: naħslu snienna.
-

- f'okkażjonijiet speċjali, eżempju: niżżewġu.
-

7. Din il-ġebla li qed tara f'dan ir-ritratt tinsab il-Mużeu Nazzjonali tal-Arkeoloġija.

Għandek issib kopja ta' din il-ġebla fl-apsida tax-xellug.

- Għamlu čirku madwar żewġ animali li jidhru fuq din il-ġebla.

ħanżir   qattus   kelb

għasfur   bodbod   iljunfant

- Għaliex taħseb li kienu jintużaw l-animali dak iż-żmien? Ikteb erba' raġunijiet.

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

8. Ibqa' miexi dritt sakemm ssib bieqja kbira maħduma minn ġebla waħda. Hares lejn il-ħajt li hemm wara l-bieqja. Innata li l-ħajt ta' fuq dieħel fit-it 'il-ġewwa. Din kienet teknika wżata f'ħafna mit-tempji. Ritratt A jurina ħajt simili li jinsab fit-Tempji ta' Haġgar Qim, filwaqt li ritratt B jurina mudell ta' kif seta' kien jidher it-tempju minn ġewwa.

Ritratt A

Ritratt B

- Immarka waħda.** Dan il-mudell jurina li x'aktarx, l-apsidi tat-tempji (ma kellhomx saqaf / kellhom saqaf).

9. Sib ġebla b'żewġ spirali mnaqqxa fuqha bħal din tar-ritratt.

Din kienet tagħlaq d-dħul għall-passaġġ li jagħti għall-apsidi ta' wara tat-tempji. Din il-parti tat-tempju setgħet kienet tingħalaq permezz ta'bibien jew purtieri. Jista' jkun li dan kienu jagħmluh sabiex ma jurux x'kien qed jiġi f'ċertu partijiet tat-tempju. Kif qed tara dawn il-bibien u l-purtieri m'għadhomx hemm.

- **Agħmel** cirku madwar tliet materjali li setgħu kienu jintużaw sabiex jagħmlu dawn il-bibien

injam

drapp

ħadid

weraq

ħabel

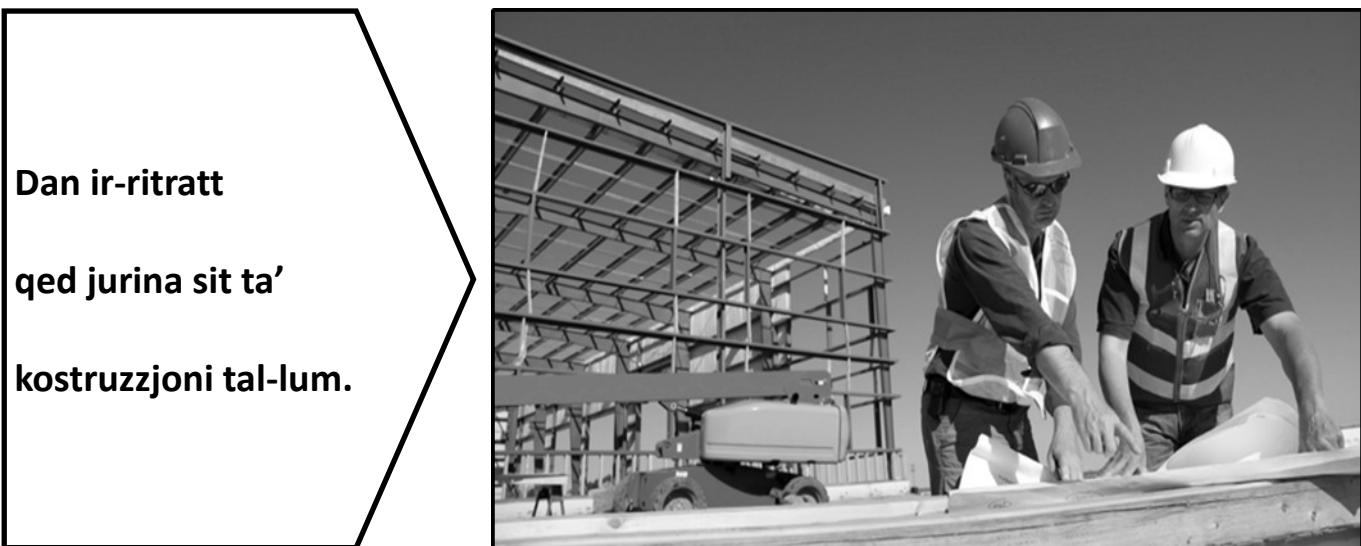
rixa

- Li kellek biss dawn il-materjali, kif kont tibni bieb għat-tempju? Kompli t-tpingija ta' hawn taħt.

10. Il-bini tat-tempji kien jieħu ħafna żmien sakemm jitlesta. Hawnhekk għandek ġħumes affarrijiet li kienu jsiru qabel ma jitlesta x-xogħol kollu. Poġġihom wara xulxin billi tibda min-numru 1 u tispiċċa bin-numru 5.

- iżejnu t-tempju minn ġewwa.
- jaqtgħu l-ġebel mill-barrieri.
- itellgħu l-ġebel f'postu.
- igorru l-ġebel mill-barrieri għas-sit fejn kien ser jinbena t-tempju.
- isaqqfu t-tempju.

11. Semmi żewġ affarrijiet li nsibu llum f'sit ta' kostruzzjoni li żgur ma konniex ser insibu fi żmien il-bini tat-tempji. **L-ewwel waħda ngħatat bħala eżempju.**

- Jużaw għoddha tal-metal
- _____
- _____

Ibqa' miexi sakemm terga' tasal quddiem it-tempju.

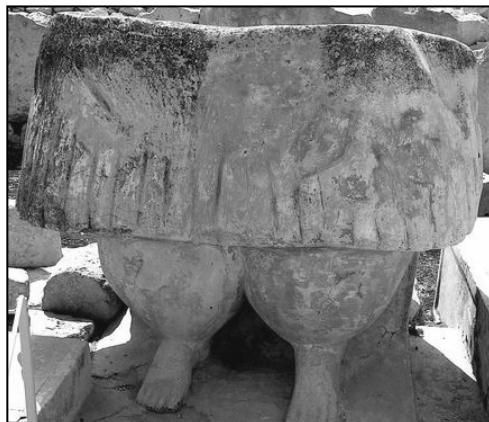

It-Tielet Taqsima: Fittex u mmarka!

Fil-paġni li jmiss għandek issib numru ta' ritratti ta' oggett li nsibu fit-Tempji ta' Hal Tarxien. Sib fejn qeqħdin dawn l-ogġetti u wara mmarkahom fuq il-mappa. L-ewwel waħda ngħatat bħala eżempju. Wieġeb il-mistoqsijiet ta' maġenb l-istampi wkoll.

Ittra	Oggett	Mistoqsija
A		<p>Min xiex taħseb li hija magħmula din il-bieqja? Immarka r-risposta t-tajba.</p> <p>mill-franka</p> <p>mill-fuħħar</p> <p>mill-plastik</p>
B		<p>Għaliex taħseb li kienu jintużaw dawn il-ġebliet?</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
ċ		<p>B'liema għoddha taħseb li tnaqqxet din il-ġebla?</p> <hr/> <hr/>

D

Din l-istatwa hija l-akbar waħda li qatt instabet fit-tempji Maltin.

X'tip ta' ħwejjeg tidher li liebsa?

E

Din il-ġebla hija kopja. Għalfejn taħseb li kellha titpoġġa kopja tal-originali fit-tempju?

Fejn taħseb li tinsab il-ġebla originali?

F

Iddeskrivi t-tip ta' dekorazzjonijiet li qed tara fuq dan l-ortal.

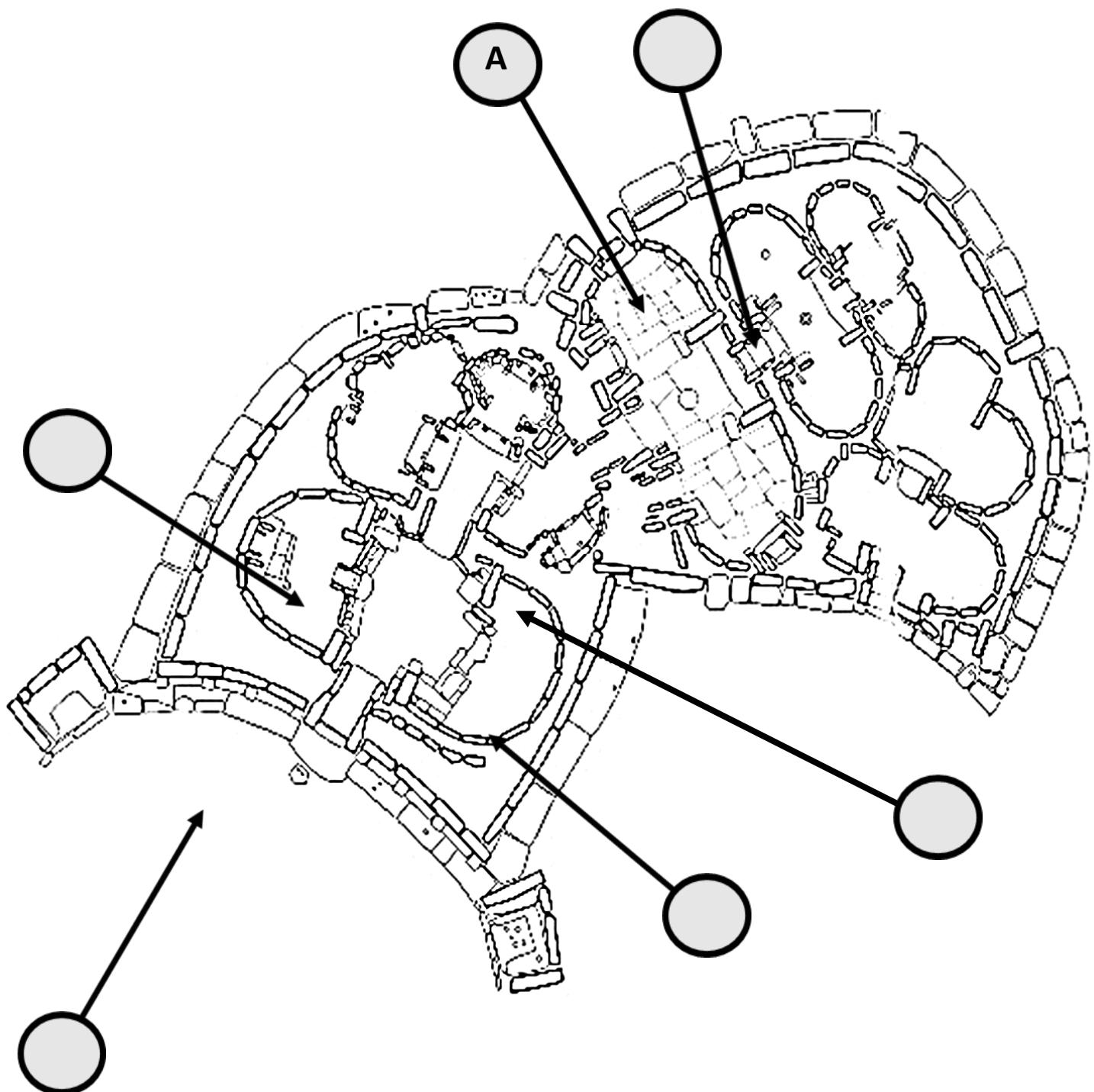

Immarka!

Immarka fuq il-mappa billi tuža l-ittri (minn B sa F) dawk l-oġġetti li jidhru fiż-żewġ paġni ta' qabel.

Ir-Raba Taqsima: Informazzjoni Utli

Wasalt fit-tmiem ta' dan il-fieldwork. Jiena cert li dan kien ta' għajjnuna sabiex tiskopri aħjar it-Tempji ta' Hal Tarxien. Jien qed nistenniekom sabiex tiġi u tkomplu tesploraw it-tempji megalitici Maltin. Tistgħu żżuru t-Tempji ta' Haġar Qim, I-Imnajdra u I-Ğgantija. Nispera li nerġgħu niltaqgħu f'xi sit ieħor ta' Heritage Malta.

**Tislijiet tfal,
il-ħabib tagħkom,
Patrimonito**

Silta miċ-Ċirkulari DCM 012/2016 tal-11 ta' Jannar 2016

Dwar it-taħriġ prattiku (*fieldwork*):

- Fit-Tempji ta' Hal Tarxien jistgħu jidħlu sa 30 persuna f'daqqa.
- Is-sessjonijiet idealment jibdew fid-9.00 am.
- Matul iż-żjara għandhom jiġu segwiti r-regolamenti kollha maħruġa minn *Heritage Malta*. Ir-regolamenti jinsabu fuq il-websajt: www.heritagemalta.org.
- Billi dan it-taħriġ prattiku jifforma parti mill-assessjar uffiċċiali tal-aħħar tas-sena, is-sessjoni titmexxa mill-għalliema tar-ebda hin I-studenti m'għandhom jitkolu l-ghajnejha tal-impiegati ta' *Heritage Malta* li jkunu qiegħdin jaqdu dmirhom fuq is-sit.

Silta mill-pubblikazzjoni: Social Studies Primary – a handbook

Għall-assessjar marbut mal-aħħar tas-sena, l-għalliema tar-raba', tal-ħames u tas-sitt sena jistgħu jagħżlu li jaħdmu fuq wieħed minn dawn: It-tieni *fieldwork* (jew) proġett.

In-noti tat-tieni *fieldwork* ikunu jistgħu jitniżżlu biex jiġu stampati minn fuq il-websajt tal-Istudji Soċċjali tad-Dipartiment. Il-fieldwork jiġi assessjat mill-għalliema minn massimu ta' 20 marka. Il-marka mogħtija tkun tifforma parti mir-rapport tal-aħħar tas-sena mibgħut fid-djar tal-istudenti.

Il-fieldwork għandu jiġi assessjat fuq dawn il-kriterji:

	Il-marki:	Minn:	
A	Il-partecipazzjoni u l-ħila li jiġu segwiti l-istruzzjonijiet	5	
B	L-observazzjoni, l-identifikar u l-irrekordjar	5	
C	L-interpretazzjoni tal-informazzjoni miġbura	5	
D	Il-prezentazzjoni finali tad-dokument sħiħ	5	
IT-TOTAL		20	

